

TATKO

DAD by William Wharton
© The Estate of William Wharton
Originally published in the United States, 1981.

© Благвеста Дончева, *превод от английски*
© Дамян Дамянов, *художник на корицата*

© Сиела Норма АД

София 2017

ISBN: 978-954-28-2337-7

УИЛЯМ УОРТЪН

танко

Превод от английски Благвеста Дончева

*Посвещава се на жените в моя живот: майка,
сестра, дъщери, съпруга.*

„...Бащата на този човек е син на моя баща...“

Втора част от гатанка

ГЛАВА 1

AAA КОН е първото име в телефонния указател на повечето големи американски градове, фирмата урежда прекарването на коли от една до друга точка на страната.

Двамата със сина ми Били чакаме пред канцеларията на лосанджелиския клон на фирмата. Явих се на медицински преглед, депозирах чек за петдесет долара и препоръчителните си писма и попълних различните формуляри. Били е прекалено млад, за да му бъде поверено прекарването на кола: минималната възраст е двайсет и една години. Определиха колата, която ще караме, и сега чакаме да ни я докарат.

Били подскача от възбуда, защото това е линкълн континентал. Не смея да му кажа, че няма да шофира. Не съм от хората с прекомерно чувство за отговорност, но в случая трябва да внимавам, още повече че става дума за чужда кола, която струва петнайсет хиляди долара.

Очертава се да карам сам, прекосявайки огромната ни страна, и перспективата не ме радва особено.

Канцеларията на фирмата е мрачна и неутледна, шефовете явно не са сметнали за необходимо да се изръсят за килими или шикозно обзавеждане. Предполагам, че печелят поне стотина долара от всяка кола, която прекарват през страната.

Най-сетне здравенякът, седнал зад бюрото, ни прави знак да влезем. Пита ни какъв маршрут сме избрали и се съгласява да караме по 15–70–76. По този маршрут почти няма тежкотоварни камиони поради недовършения високопланински проход край Лъвланд. След това ще се движим предимно по магистрала с осем платна.

Ще закараме колата във Филадельфия, родния ми град, сетне ще вземем самолета за Париж. От петнайсет години насам живеем там.

След половин час ни докарват колата. Не е нова, може би е на две години, тъмнокафява с черен покрив. Веднага се набива в очите – прилича на автомобил на гангстер. Трябва да я предадем на човек на име Скарлиети, тъй че – кой знае – може би караме кола, която ще бъде използвана за преследвания и дори за убийства.

Навярно за двайсети път ще прекося цялата страна: повече от половината ми пътувания са като наемен шофьор.

Веднъж прекарвахме бледожълт открит шевролет импала. Беше по времето, когато кабриолетите бяха на мода – преди да се появяват климатичните инсталации и стереоуредбите. Привързахме здраво децата си на задната седалка, за да не изхвъркнат, сетне полетяхме на изток – движехме се предимно по шосе 66. Свалили бяхме гюрука, вятърът развяваше косите ни, слънцето блестеше в лицата ни. Децата можеха да се бият, да крещят, да играят, да вдигат шум колкото си искат – изобщо не ги чувахме. Беше почти като меден месец за мен и за Врон.

Навъртяхме сума ти километри с онзи шевролет. За линкълна обаче ще трябва да се изръся минимум трийсет долара повече за бензин. Е, поне ще пътуваме комфортно; не е шега работа – за осем дни да изменим три хиляди и шестстотин километра, докато прекосим цялата проклетата страна, пък и започвам да остарявам за подобен род авантюри.

Когато потегляме, си казвам, че ми предстои най-трудното – трябва да вземем багажа си и да се сбoguваме с мама. Били също нервници. Знам, че няма да е лесно – мама винаги усложнява нещата. Но сега ще ми бъде особено трудно предвид случилото се.

Насочваме нашата кола, напомняща гигантска тъмночервена лодка, по Колби Лейн. Подобен автомобил не е предназначен за движение из тесни, старомодни улички. Татко купи парцела преди около двайсет и пет години за двайсет и шест хиляди долара. Сам построи къщата, която му излезе общо под шест хиляди долара. Днес навярно струва над осемдесет хиляди.

Паркираме на алеята и влизаме в къщата. Мама се е наконтила, изглежда адски добре за жена, изкарала два сърдечни пристъпа през последните пет месеца. Но очите ѝ сълзят, лицето ѝ е бледо, походката ѝ е променена – сега се движи, като влачи крака. Все едно, че има някаква тежест в гащите си, а върху главата си балансира книга.

Щом ни зърва, избухва в плач. Пита какво ще прави, когато си замина, твърди, че ще остане съвсем сама, тъй като според нея сестра ми Джоан хич не я е грижа дали майка ѝ е жива, или е на смъртно легло.

Слушал съм оплакванията ѝ през целия си живот, особено през последните месеци. Все се надявам, че ще свикна с тях – би трябвало, след като ги слушам от петдесет години – но думите ѝ все още ми причиняват болка. Понякога я слушам внимателно, друг път просто не мога да издържам. Но сега усещам някакво странно вцепенение.

Изчаквам пороят от думи да секне и отново ѝ обяснявам всичко. Трябва да се прибера вкъщи. Отдавна не съм виждал Врон и Джаки. Не мога да прекарам остатъка от живота си в грижи за нея и татко. Тя отлично знае това, обсъждали сме го многократно.

За момент и двамата забравяме за Били, който ни слуша. Той започва да превключва различни канали на телевизора, сякаш търси нещо, каквото и да е – само да заглуши думите ни. Не му се сърдя. Мама продължава да говори. Кимам, докато пренасям чантите ни до колата. Тя тиква в ръцете ми малка кутия за храна, пълна с лекарства. Така ни засвидетелства загриженост и обич, кара ни да се чувстваме зависими от нея.

Накрая все пак успяваме да се откопчим.

*
* *

Онова, което ни предстои после, е още по-мъчително. Отправяме се нагоре по улицата към санаториума, където се намира татко. Сградата е само на една пресечка от дома на родителите ми: избрахме я, защото беше удобно за мама. Отначало изпратихме татко в друга болница, но после го преместихме тук. Тази болница не е от най-добрите, но мама може да посещава татко, когато си поиска. Вероятно не е най-доброто за него, но няхахме сърце да я лишим от това малко удобство.

Паркираме зад ъгъл на съседната улица и влизаме. Струва ми се, че никога няма да свикна със специфичната миризма – комбинация от вонята в мъжка тоалетна и непочистена клетка за животни. Когато бях шестнайсетгодишен, помагах на един ветеринарен лекар, който лекуваше малки животни. Всяка сутрин измивах с маркуч клетките, за да почистя кучешките и котешките изпражнения. Миризмата в болницата е съчетание от тази воня и вонята от общо разлагане.

Никога не съм се замислял какво всъщност означават думите „гниене“ или „разлагане“. Когато бяхме деца, често казвахме: „мирише ми на пикня, лайна и корупция“, без да се замисляме върху онова, което произнасяме. Едва сега осъзнавам значението на тези думи. „Корупция“ означава разлагане, разрушаване от бактерии. Горките старци в болницата на практика гният, разлагат се. Резултатът е, че подобни мирисми не могат да бъдат премахнати въпреки непрестанната употреба на карболов разтвор, ароматизиран сапун и аерозолни освежителни на въздуха. Това е миризмата на смърт – смъртта, която очаква всички ни.

Болницата е собственост на брат и сестра от немски произход, които са изключително любезни. Едва ли има по-мили хора от тях. Естествено, правят го за пари, и то за много пари. Най-евтината стая с две легла е двайсет и пет долара дневно. Но самият аз не бих го правил за нищо на света.

Казват ни, че татко е в същата стая, но вероятно няма да ни познае, защото е под наркоза. Примирил съм се с това: в мо-

мента наркозата е най-доброто разрешение за него. Всъщност лекарите едва ли биха могли да ми дадат някакъв определен отговор, който да ме обнадее. Те едва ли биха могли да гарантират живота му. В този свят вече нямаше място за него. Едва сега започвам да разбирам какво представлява старостта. Човек е остарял, когато повечето хора предпочитат да е мъртъв.

Докато вървим по коридора, надничаме в другите стаи, обитавани от бледи подобия на човешки същества – старци с кислородни маски и катетри, подаващи се изпод пижамите им. Подпирани са върху възглавници в леглата си или седят в инвалидни столове. Въпреки че е още следобед, всички са облечени в пижамы. Някои седят приведени, заслушани в радиоапаратите, или се взираат в екраните на телевизорите със зяпнали усти – повечето беззъби. Когато минаваме покрай тях, някои вдигат поглед и се втрещават в нас подобно на затворници, надничачи от килиите си. Започвам да се чувствам виновен, че съм здрав и млад, че бъдещето е пред мене. Питам се какво ли изпитва Били, който е едва деветнайсетгодишен.

Татко е в мъжкото отделение; истински фарс е съществуването на мъжко и женско отделение в този вид болници. Той лежи в нещо като огромна люлка, завесите са спуснати – стаята е затъмнена. Очите му са отворени, вперени в тавана.

Второто легло е заето от мъж, който е глух. Той ни поглежда и се усмихва. Нарочно са го сложили в тази стая, защото татко креши през нощта.

Баща ми е тук от две седмици. Преди седем дни го изписаха от болницата, но започна да се обезводнява.

Взирам се в него. Вече изглежда някак си мъртъв. Кожата му е жълтеникава, но по лицето му няма бръчки. Преди време той отслабна твърде много, сетне наддаде няколко килограма. Сега отново прилича на скелет.

Двамата с Били се навеждаме над него. Казвам му „здрасти“. Той ме чува, поглежда ме, но разбирам, че не ме е познал. Взира се в нас като някое бебе или куче: с пълно безразличие. Струва ми се, че проявява известен пасивен интерес само към очите ни. Свива ръцете си в юмруци и ги разпуска, като мачка

чаршафа и одеялото, както прави напоследък. Изглежда ужасно напрегнат, движенията му са нервни, понякога скърца със зъби и криви лицето си, сякаш се опитва да го спаси от евентуално разпадане. Сега е сравнително спокоен; само леко помръдва пръстите на ръцете си – може би се опитва да убеди себе си, че предметите са реални, че е все още жив на този свят. Вперва очи покрай мене и проговаря с потръпващи устни:

– Трябва да се изпикая.

Думите му са необичайни за него – никога преди не ги е използвал. Става ми мъчно за него, за това, че казва „да се изпикая“ пред Били. Никога нямаше да го направи, ако беше в пълно съзнание; не би се изразил така дори пред мен.

Сваляме страничната преграда на леглото и помагаме на татко да спусне краката си на пода. Намятам го с халата и му нахлузвам чехлите. Забелязвам, че е обут с къси чорапи и че все още не са му поставили катетър. Надявам се, че това ще се отлага колкото е възможно по-дълго. Баща ми е толкова стеснителен, че поставянето на катетър бързо би влошило състоянието му. Поставянето и сменянето на катетъра от сестрите ще го унижава. Ако все пак се наложи, той ще бъде нещо като презерватив, който се нахлузва върху пениса, с тръбичка, през която урината се стича в торбичка – надявам се, че поне няма да го боли.

Двамата с Били повдигаме татко и той се вкопчва в нас. Въпреки че треперят неудържимо, ръцете му са все още доста силни. Помагаме му да прекоси покрития със сиви плочки под и да влезе в малката тоалетна. Той внимателно поставя краката си един пред друг; явно е съсредоточил в тях цялото си внимание. Когато се озовава в тоалетната, баща ми се навежда над чинията, подпрял ръце на стената. Изобщо не ни поглежда, втренчил се е упорито надолу. Храчи в чинията, ала не може да уринира...

Стоим и го наблюдаваме, но той не може да изцеди нито капка. Били ме поглежда. Пускам водата, надявайки се да му помогна, но той само се изхрочва повторно. Никога досега не съм го виждал да го прави, но кой знае – може би си пада по това. Всъщност до последните няколко месеца никога не съм го виждал да отива в тоалетната.

Хрумва ми, че е по-добре да го заведем обратно в леглото. Но когато се опитваме да го изведем, той се вкопчва в тръбите над тоалетната чиния. Стиска ги толкова здраво, че кокалчетата на ръцете му побеляват. Опитвам се да разтворя пръстите му.

– Хайде, татко, пусни тръбата.

Но той отказва да се подчини. Дори не ме поглежда; стиска здраво и скърца със зъби. Опитвам се да откопча ръката му, като отварям стиснатите му пръсти един по един, както се постъпва, когато някое бебе сграбчи брадата ти. Татко отпуска ръце и се хваща за друга тръба, по която тече топлата вода. Ръката му сигурно изгаря, но той стиска тръбата с маниакална упоритост. Били дръпва свободната му ръка.

– Хайде, дядо, пусни я, пусни я де!

Точно когато се каня да се откажа и да потърся помощ, най-сетне успяваме да го откопчим. Щом го обръщаме с лице към нас, като че ли моментално забравя за тръбите. Опитваме се да го изведем, но той изпълнява обичайния си номер – започва да опипва вратата, сякаш е нов предмет, какъвто не е виждал досега. Представете си само – това е човек, построил със собствени си ръце къщата си, занимавал се с дърводелство от детинство. Напоследък е почти невъзможно да го откъснем от рамката на която и да е врата, но сега успяваме.

Отвеждаме го в леглото, слагаме го да седне, сваляме халата и чехлите му, сетне му помагаме да легне. Както винаги, той се страхува да се отпусне. Подпирам главата му с ръка и бавно я отпускам върху възглавницата. Чувствам, че е безкрайно напрегнат. Втрещва се в тавана и устата му започва да се движи, сякаш говори нещо. Устните му се отварят и затварят неконтролируемо.

Колкото и да е странно, татко няма нито един изваден зъб. Въпреки че е седемдесет и три годишен, запазил е прекрасните си зъби. Е, малко са пожълтели и са започнали да се оголват, но няма нито една пломба. Самият аз вече съм извадил шест или седем, освен това имам три порцеланови коронки. Ако направят рентгенова снимка само на главите на татко и на Били, сигурно ще сметнат, че татко е младежът.

Баща ми продължава да се взира в тавана. Галя го по челото, опитвам се да го успокоя. Той сграбчва ръката ми и силно я стисва, отпуска за миг пръсти и отново ме хваща, сякаш съзнава, че съм до него. Иска ми се да вярвам, че по този начин за последен път в живота си се сбогува с мене.

Излизаме навън. Едва се сдържам. Може би е глупаво, но не искам Били да види сълзите ми.

Когато затваряме външната врата след себе си, с изненада съзираме мама. Облегната на някакво дърво, бледа като платно, диша тежко. Спускаме се към нея. Тя държи тъпата кутия с лекарства – оказва се, че сме я забравили.

Слага под езика си дигоксиновата си таблетка. Личи си, че е зле, лицето ѝ е добило сивкав оттенък. Задъхва се, но все пак успява да ни разкаже как се е влачила по улицата, като е спирала на всяка крачка и е гълтала хапче, за да успее да стигне до болницата.

Не успявам да се въздържа и избухвам.

– Майко, не разбираш ли, че не е толкова важно? Глупаво е да тичаш чак дотук заради кутия с лекарства. Можеше да ти коства живота.

Тя настоява, че е трябвало да дойде. Знаела, че сме наблизко, заедно с татко, просто не можела да остане вкъщи.

Помагаме ѝ да се качи в колата и се връщаме у дома. Слагам я да си легне и я карам да глътне десетмилиграмова таблетка валиум. После отново разиграваме познатата сцена по сбогуването.

Правя знак на Били да влезе в колата и се обръщам към мама с цялата твърдост, на която съм способен; заявявам, че трябва да потегляме. Казвам ѝ „довиждане“, целувам я, обръщам се и излизам. Джоан най-сетне е намерила жена, която ще идва два пъти седмично, самата тя ще посещава мама през останалите дни. Въпреки това в дъното на душата си се чувствам адски виновен.

Двамата с Били възнамеряваме да тръгнем направо към Вегас, като изминем през нощта колкото е възможно по-голяма

част от пътя, минаващ през пустинята. През лятото там е дяволски горещо и жегата се усеща дори в кола с климатична инсталация.

Неприятностите започват още преди да сме стигнали до пустинята. Намираме се на трийсетина километра от Сан Бернардино, когато индикаторът за акумулатора започва да проблясва. Единственият изход е да се върнем обратно; може би ще стигнем до Лос Анджелис, но не и по-далеч.

За щастие, знам един гараж на булевард „Пико“. След прегледа на колата ни съобщават, че регулаторът на волана е повреден и трябва да се смени. Ще ни струва минимум сто долара, включително резервните части и труда. По дяволите!

Обаждам се на AAA КОН и съобщавам за случилото се. Оттам ме съветват да телефонирам на собственика за негова сметка. Така и правя. След доста шикалкаване получавам разрешение за ремонта. Това означава, че ще трябва да платя от собствения си джоб, но знам, че ще си ги получа обратно при предаването на колата. От гаража ни казват, че колата ще е готова до сутринта. Успявам да изкрънкам от Скарлиети няколко допълнителни дни за пътуването.

Не можем да се върнем в дома на родителите ми. Едва ли ще мога отново да спя в задната стаичка, която ми навява прекалено много лоши спомени за кошмарни нощи. Дъщеря ми Марти живее близо до гаража, тъй че двамата с Били трамбоваме пеша дотам.

Марти ми дава два аспирина и ме настанява в спалнята им. Чувам как тя, съпругът ѝ Гари и Били се настаняват пред телевизора в хола. От думите, долитащи от малкия екран, разбирам, че повтарят „Безумна мисия“.

Изпитвам огромно желание да се разплача. Два пъти отивам в тоалетната, сядам на чинията, но подобно на неспособността на татко да уринира не успявам да се разплача. Отпускам се с разтреперени крайници върху леглото и постепенно ме обзема замайване; заспивам.

Марти и Гари ще спят на пода, а Били – на дивана. Децата ни са наистина много добри.

Ставаме за закуска в седем: Гари и Марти трябва да бъдат на работа след един час.

Телефонирам и ми съобщават, че колата е готова – сметката беше с двайсет и пет долара повече от изчисленията ми. Отиваме пеша до сервиза и си я прибираме.

Минаваме по булевард „Уилшър“. Сбогувам се мълчаливо с Лос Анджелис: с превзетостта му, с подсладената му вулгарност. Не съжалявам, че си отивам – престоят ми тук беше изпълнен с неприятности. Знаех, че Джоан ще ми липсва, но вече се бях научил да живея с това чувство.

Отправляме се на изток, право към слънцето. Преминаваме през Сан Бернардино и високопланинския проход.

Когато слизаме от другата страна в посока към Вегас – може би на около осемдесет километра от Лос Анджелис – пред колата изскача огромно куче. Удрям спирачки, но те не зацепват добре и едва успявам да овладея колата. За щастие, няма голямо движение, защото се завъртаме и въпреки усилията ми удряме кучето: то се блъска отпред отляво и отскача вдясно. Спирам колата и тичаме назад.

Животното се върти в кръг – задната част на тялото му е смазана. Трябваше да е мъртво, но то се гърчи и вие. Гледката е непоносима, звуците – ужасни: зъби се, освирепяло от болка, и не ни разрешава да се доближим. Изминават пет мъчителни минути, преди да се укроти и да умре. Няма нашийник или някакъв друг отличителен знак – ето защо го завличаме в храстите край пътя. Едва сега виждаме, че е немска овчарка с размери на вълк. С лоста изкопаваме плитък гроб и го заравяме в пясъка. Покриваме го със суха трева и клонки.

По колата няма дори драскотина. Каква невероятна разлика между машината и животното... Трябва да сме го ударили или с гумата, или с бронята. Отново потегляме, но през следващия час почти не разменяме дума.

На петдесетина километра от Вегас забелязваме мотоциклетно състезание по хълмовете край пътя. Били се развълнува така силно, че се наложи да спрем. Оставам в колата. Според мен в тези състезания има твърде много първобитна страст и

насилие, виждат ми се безцелни и отблъскващи. Но за Били бяха нещо страхотно. Всичко, което го привлича – стихийността, импровизациите, шума, миризмите – ми напомня само това, което предпочитам да забравя. Когато бях на годините на Били, бях преживял всичко това, и то в излишък. С възрастта започвам да ценя повече удобството и сигурността.

Били се върна след десет минути с блеснали от вълнение очи: беше видял напълно нов за него четиритактов мотоциклет.

Влизаме във Вегас след час. Оказа се, че над града токущо се е излял внезапен порой. „Сизърс“ е покрит с глина почти до терасите. Паркингите представляват блато от засъхваща кал. Още по-очевидно ставаше, че Вегас – плюснат абсурдно сред пустинята – е обидно предизвикателство към природата.

Странно беше да се види този измамен свят, залян със засъхваща кафеникава кал, вече напукана от изгарящите лъчи на слънцето – като захвърлено на боклука коледно дръвче, по което все още проблясват остатъци от сърмена украса.

Паркираме колкото е възможно по-близо до игралния дом и бързаме да се скрием вътре от горещината. Минава пладне и тежкото оловно слънце сипе жестокия си огън върху главите ни. Трябва да е повече от четирийсет градуса на сянка.

Влизаме и веднага потръпвам от студ. Оставяме кални следи по отровнажълтите и кървавочервените килими; поглъща ни сумракът на залата с игрални автомати. Блъсна ни непрекъснато бръмчене и звънтене, обгърна ни специфичната миризма на изкуствено охладен въздух с тежък примес на парфюм, пари и страх. Бяхме обгърнати от лепкавата атмосфера на този неестествен, пълен с надежда безнадежден свят.

Решението ни беше да похарчим по долар на монети от пет цента. Били загуби своя долар само за пет минути. Каза, че вероятността да не се получи никаква печалба от разиграването на двайсет монети, е огромна, но направи точно това. За разлика от него единственото ми желание е да свърша по-бързо с моя долар, но проблемът ми се оказа друг – скоро имах над дванайсет долара в монети: ръцете ми са пълни, джобовете – издути. Непрекъснато подавам пълни шепи монети на Били, за да може да

ги загуби. Искях да се измъкна някак от това положение. Дълбоко в душата си не искам да печеля – не искам да отнеса нито една от тези монети със себе си.

Справяме се след цял час тежък труд. Оставаме с десет монети... и аз удрям нов джакпот! Разнася се звън и облечени като мажоретки момичета ми се притичват на помощ! Добре, че Били имаше такъв страхотен „късмет“ – иначе и досега щяхме да бъдем там, да дърпаме ръчките на автоматите с ожулени ръце, докато те бълват монети.

Излизаме в горещината и потегляме, като се оглеждаме за мексикански ресторант: и двамата искаме на раздяла със Запада да изядем по една мексиканска палачинка, но се наложи да влезем в пицария. Отново климатична инсталация, карираны покривки върху масите. Разделяме си кана бира и изядваме по една пица. Започвам да чувствам, че може би наистина – най-сетне! – си заминавам: отивам си вкъщи.

*
* *

Когато потегляме отново, минава три следобед. Натискам педала на газта, за да можем да стигнем до Цион: знам, че точно до парка има добър мотел. Но обърквам пътя и вместо в Цион в единайсет през нощта се озоваваме в Брайс. Няма отворени ресторанти, не можем да намерим мотел. Изглежда, чудесно бях прецакал и двама ни, но засега Били не се оплаква – поне не на глас.

Накрая намираме малък бар преди затваряне. Барманът ни прави сандвич със студено свинско и майонеза и ни сервира по чаша бира. Любезно телефонира на някакви бунгала в Брайс и се оказва, че има свободни. Едно от чудесата на пътуването е, че откриваш колко много са милите и добри хора по света.

Отиваме в горичка сред парка – едно бунгало струва четиринайсет долара на нощ. Напрегнат съм – вземам душ с надеждата, че ще се успокоя. Нося секонал, но не искам да го взимам, преди

да се убедя, че наистина имам нужда от това. Имам и валиум. Усещам, че престоят ми тук постепенно ме пристрастява към лекарства. Никога преди това не бях вземал дори и сънотворно.

Лягам и решавам да изчакам един час. Ако дотогава не заспя, ще взема нещо. Това беше последната ми съзнателна мисъл.